

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. Protokoll nr. 228 (29).

1929.

III Riigikogu koosolek 14. märtsil 1929
kell 17.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soenberg**, teedeminister **O. Köster**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**.

Päevakord:

1. 1928./1929. a. kulude ja tulude lisa-eelarve nr. 2 — II lugemisel.

2. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4 — II lugemisel.

3. Laevaliinide laenu riikliku kindlustuse ja toetuse andmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

4. Ühingute ja nende liitude seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

5. Ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Kaitseseisukorra-seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. 1928./1929. a. Rahaasjanduse kulude ja tulude lisa-eelarve nr. 2 — II lugemisel. (Tekst III Rk. 8. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ast**.

Juhataja **K. Einbund**: Käesoleva lisa-eelarve II ja III lugemisel jääb ära selle osade teksti ettekandmine. Selle vastu ei vaielda.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Kulude vähendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu Riigikogu, Riigivanema ja riigikantselei,

rahaministeeriumi, kaubandus-tööstusministeeriumi, haridusministeeriumi, kohtuministeeriumi, siseministeeriumi, sõjaministeeriumi, põllutöoministeeriumi, teedeministeeriumi, välisministeeriumi ja töö-hoolekandeministeeriumi korrallised kulud ning riigi võlad.

(Erakorralised kulud — vähendamise osa.)

Rahaminister **A. Oinas**: Nagu selgunud, on võimalik teedeministeeriumi alal laevaliinide toetamise krediiti veelgi vähendada. Vastavalt sellele teen ettepaneku, vähendada laevaliinide toetamise krediiti 16.000 krooni võrra, mille järgi tuleks selle paragrahvi summaks 40.000 krooni. See summa läheb tagasi laevandusele teisel teel. Nimelt teen ettepaneku edaspidi, suurendada laevade muretsemise fondi vastava summa võrra. Nii et see oleks õieti krediidi paigutamine ühest kohast teise, nimelt sealt, kus seda enam kasutada ei saa, sinna, kus seda saab kasulikult tarvitada.

Juhataja **K. Einbund**: Rahaministrilt on ettepanek:

Teedeministeerium, peatükk I, kesk-asutis, § 1. Laevaliinide toetamine — 24.000 asemele võtta 40.000 krooni.

Aruandja **K. Ast** (lõpusõna): Selle järgi oleks lõppsumma erakorraliste kulude alal kulude vähendamise osas 946.166 krooni. Pean tähendama, et mul ei ole põhjust härra rahaministri ettepaneku vastu vaielda. Toetan selle vastuvõtmist.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja ühines rahaministri ettepanekuga, seepärast ei tule see eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on kulude vähendamise osas erakorralised kulud ühes parandusega vastu võetud.

Kulude suurendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu Riigivanema ja riigikantselei korrallised kulud.

(Rahaministeeriumi korrallised kulud — suurendamise osa.)

Rahaminister A. Oinas: Pean tarvilikuks rahaministeeriumi eelarvet tolli peavalitsuse alal, keskasutis, suurendada 29.500 krooni võrra, põhjusel, et riik on kaotanud kohtuprotsessi, mille tagajärjel tuleb välja maksta ühele ärile tollipeal kadumaläinud nahkade eest 29.500 krooni. See kulu on möödapääsematu. Minu ettepanek on,

juurde võtta tolli peavalitsuse alal, A. Keskasutis, § 90. Segakulud 29.500 krooni.

(Vahelhüüe keskel: Süüdlased vastutusele võtta!) Ma kuulen vahelhüüdeid — süüdlased vastutusele võtta. See on muidugi õige ja nõnda on ka toimitud. Kuid kord on niisugune, et riik maksab kahjud kinni ja nõuab süüdlaselt tagasi. See aga ei takista eelarvesse summat sisse võtta. (A. Veiler, tõe: Kas Teie ei seletaks seda lugu lähemalt?) See on tuntud Hans Vinnal'i protsess. Hans Vinnal'il varastati tollipeal nahad ära, ta nõudis kahjutasu riigilt ning on kohtus võitnud.

Aruandja K. Ast (lõpusõna): Komisjonis ei ole seda kaalutud ja ma ei saa vormiliselt selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on kulude suurendamise osas rahaministeeriumi korrallised kulud ühes parandusega vastu võetud.

Kulude suurendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu kaubandus-tööstusministeeriumi, haridusministeeriumi, kohtuministeeriumi, siseministeeriumi, sõjaministeeriumi, põllutööstusministeeriumi, teedeministeeriumi, välisministeeriumi ja töö-hoolekandeministeeriumi korrallised kulud.

(Erakorrallised kulud — suurendamise osa.)

Vaheaeg kl. 17.45 min. — kl. 18.10 min.

Rahaminister A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Paranduste tegemine eelarve arutamisel Riigikogus, criti kus see sünnib kiires tempos, ei ole kahtlemata hea asi. Aga ma pean need parandused tegema põhjusel, et Vabariigi Valitsus püüab parandustega, mis ma praegu esitan, vastu tulla ikaldusehädadele. Seni ei olnud riigikassal

lähemat ülevaadet selle kohta, missugused summasid võiks välja anda ikalduseraskuste kõrvaldamiseks riigi eelarve korras. Nüüd on võimalik juba suurema täpsusega kalkuleerida, missugused summad on riigikassa käsutuses. See võimaldab mulle valitsuse nimel teha täiendavaid ettepanekuid selleks, et määrata suuremaid krediite ikaldusekahjude vastu võitlemiseks.

Mina loodan, et see hea soov, mis valitsusel on, vabandab seda, et mina rahaministrina pean esinema parandustega Riigikogus, kuna parem oleks olnud neid esitada komisjonis. Kuid komisjonis ei olnud mul veel kõiki neid andmeid, mis praegu.

Esimene parandus oleks operatsiooni fondide alal. Siin võeti vastu juba teedeministeeriumi alal laevaliinide toetamise summa kärpimine 16.000 krooni ulatuses. Nagu tähendasin, teen ma ettepaneku, see summa laevasõidu riiklikku laenufondi üle kanda, nii et see läheks laevandusele tagasi teisel teel. Teen seega ettepaneku,

võtta operatsiooni fondidesse: Kaubandus-tööstusministeerium, peatükk II, kaubanduseosakond, § 1. Laevasõidu riiklik laenufond — Kr. 16.000.—

Teine ettepanek on,

määrata põllutööstusministeeriumi alal operatsiooni fondid, peatükk III, põllumajanduse peavalitsus, A. Keskasutis, § 2. Põllumajandusliku toetuselaenu fondiks — Kr. 250.000.—

See summa läheb ikalduselaenude andmiseks puudustkannatavaile põllupidajatele. Kuna praegu põllutööstusministeeriumil selleks 25 miljonit senti olemas, oleks minu ettepaneku vastuvõtmisel võimalik 50 miljoni senti ulatuses toetuselaenu anda.

Kolmas parandus on samuti

operatsiooni fondide alal: põllutööstusministeerium, peatükk III, põllumajanduse peavalitsus, A. Keskasutis, § 6. Laen põllupidajatele seemnevilja muretsmiseks suurendada 250.000 krooni võrra, mille tõttu selle paragrahvi kogusumma tuleks Kr. 1.250.000.—

Selle summa seletuseks ei ole tarvis midagi juurde lisada, sest selle otstarve on selge. Ei ole ka kuskilt poolt hääli kostnud selle kohta, et riigil ei tuleks kõik mis võimalik teha selleks, et seemneviljalaenu operatsiooni teostada suuremas ulatuses.

Mis puutub tuludesse, siis teen tulude osas vastavad parandused lisaelarvesse selleks, et kulusummadele katet anda.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on väga hea meel, et

hommikusel koosolekul peetud jutud ja kõned asjatud ei olnud, (N a e r p a h e m a l p o o l ja keskel.) kuigi need summad, mida rahaminister praegu ette paneb lisaeelarvesse võtta, veel ei vasta kõigile neile nõuetele, mis tegelik elu ette kirjutab. Meie kuulsime hommikul, et ikalduselaenudeks on tarvis veel 185 miljonit senti. Valitsusel oli selleks otsarbeks olemas 25 miljonit senti. Nüüd rahaministri ettepanekuga saadakse selleks otsarbeks juurde 25 miljonit senti. See on siiski enam kui mitte midagi.

Samuti teame, et seemnevilja muretsemise alal veel summased tarvis on, ja et lubatud summad kaugeltki veel tarvidust ei rahulda. Nüüd võime healmeelil konstateerida, et härra rahaminister ettepaneku tegi, 25 miljoni senti võrra seda summat suurendada. Meie, põllumeeste esindajad, võtame need ettepanekud suure heameelega ja rahulduse-tundega vastu ja loodame, et härra rahaminister oma kassakolkaid veelgi revideerib, vast leiab ta sealt veelgi summased lisaks, sest põllupidajail on veel summased tarvis ikalduse- ja seemneviljalaenudeks.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuulates juba küllalt veninud sõnavõtmisi ikalduse kohta, peaks jääma mulje, et ikaldusekahjude kõrvaldamiseks on põllumeeste kogud kohtadel kui ka siin kõik teinud. Härra Martinson rõhutas, et läinud korda valitsuselt summased välja pressida. Valitsuse ringkondades saadakse väga hästi aru, milline tähendus on viljaikaldusel siis, kui järgnevail aastail ei saadaks põlde täis külvata, meie rahvamajandusele. Seepärast on arusaadav, et praegune valitsus kõik teeb, et suuremaid summased viljaseemne ostmiseks leida. Eelmine valitsus, kellest osa võtsid kogupõllumehed, on selleks kõik teinud, et neid vabu summased ei oleks. Härrad kogupõllumehed võivad oma lähedatest ringkondadest leida inimesi, kellele eelmise valitsuse ajal viljaikalduse puhul rahalist laenu ei antud, vaid rahakoti ikalduse kahjud kaeti. Riigivanema summadest on kaetud protesteeritud vekslid. (V a h e l h ü ü e: K e l l e l e ?) Nad teavad ise väga hästi kellele. (V a h e l h ü ü e: „V a b a M a a“ t e a b k a. — A. A n d e r k o p p, t ö e r: O l e k s p ä r i s h u v i t a v k u u l d a.) Nii on kulutatud summased aladel, millel ei ole viljaikaldusega ega ka muu rahvamajanduses ettetuleva ikaldusega midagi tegemist, vaid kõnelevad laiutamistest eraelus ja oskamatusst asjaajamisest majandusettevõtetes. Tahaksin loota, et praegune valitsus jääb rahulikuks härrade sõnavõtmise puhul, kes ise riigi raha on paisanud kohtadesse, mis rahva-

majanduslikult pole loovad. (M. M a r t i n s o n, p ö l: K u h u m i n a o l e n r i i g i r a h a r a i s a n u d ?)

Rahaminister **A. Oinas** (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Asjaliku õiendusena pean tarvilikuks tähendada härra Martinson'ile, et valitsuse seisukoht ikalduseraskuse kõrvaldamiseks ei ole tänaste läbirääkimiste tulemus, vaid see oli avaldatud selgesti juba deklaratsioonis.

Mis puutub minu poolt esitatud krediitide suurendamisse, siis on need otsustatud valitsuse poolt enne täna päeva.

Aruandja **K. Ast** (lõpusõna): Ei ole põhjust nende ettepanekute vastu vaielda, aga kuna komisjonis neid ei ole kaalutud, ei ole mul võimalik vormiliselt nendega ühineda.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletamisele tuleb rahaministri esimene ettepanek — laevasõidu riiklik laenufond Kr. 16.000.— (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rahaministri teine ettepanek — põllumajandusliku toetuselaenu fondiks Kr. 250.000.— (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rahaministri kolmas ettepanek — suurendada laen põllupidajatele seemnevilja muretsemiseks Kr. 250.000.— võrra. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele suurendamise osas erakorralised kulud ühes parandustega. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtava enamusega on suurendamise osas erakorralised kulud ühes parandustega vastu võetud.

Tulude vähendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu korralised ja erakorralised tulud.

(Korralised tulud — tulude suurendamise osa.)

Rahaminister **A. Oinas**: Mul on au teha Riigikogule ettepanekuid katte leidmise kohta neile krediitide suurendamistele, mis Riigikogu minu ettepanekutel vastu võttis. Ettepanekud on järgmised:

1) Täiendada lisaeelarvet nr. 2: IV osa, tulude suurendamine, korralised tulud, otsekohesed maksud, peatükk VI, pärandusemaks, § 1. Pärandusemaks Kr. 200.000.—

2) Täiendada: IV osa, tulude suurendamine, korralised tulud, kaudsed maksud, peatükk X, tollid, § 1. Sisseveotoll Kr. 229.500.—

3) Täiendada: IV osa, tulude suurendamine, korralised tulud, segatulud, peatükk XX, segatulud, § 3. Juhuslikud tulud Kr. 100.000.—

Aruandja K. Ast (lõpusõna): Kuna Riigikogu kulude suurendamise all võttis vastu krediitide suurendamise, siis leian, et on loomulik, kui Riigikogu vastu võtab ka tulude suurendamise all rahaministri poolt tehtud ettepanekud. Sellepärast ühinen nendega.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on suurendamise osas korralised tulud ühes parandustega vastu võetud.

Suurendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu erakorralised tulud.

Rahaminister A. Oinas: Lisaelarve nr. 2 krediite võib tarvitada ainult kuni 1. aprillini s. a., millepärast on hädavajalik, et see lisaelarve hakkaks maksma võimalikult kiiresti. Sel põhjusel teen ettepaneku, võtta lisaelarve lõppu järgmine täiendus: „II. Käesolev lisaelarve hakkab maksma avaldamisega Riigi Teatajas.“

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu võetud.

Lisa riigi 1928./29. a. kulude ja tulude lisaelarve nr. 2 juurde võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja K. Einbund: Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Raudkepi puudumisel jääb vahele riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4 — II lugemisel.

2. Laevaliinide laenu riikliku kindlustuse ja toetuse andmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Veiler:** Rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud seaduseelnõu on võrdlemisi laia ulatusega. Väljavedu Eestist on aasta-aastalt kasvanud. Kui võrdleme viimase 5 aasta andmeid, siis näeme, et väljavedu on tõusnud 88%. 1923. aastal oli väljavedu 279.168

ja 1927. aastal 525.167 tonni. Peaasjalikult näitab tõusu toiduainete, see on põllumajanduse saaduste väljavedu. Teisel kohal on tööstusesaadused. Kui rahasummas võrdleme, siis näeme, et toiduaineid veeti välja 1923. aastal 1.251 miljoni eest ja 1927. aastal 3.252 miljoni eest. Need arvud on markades. Samal ajal veeti tööstusesaadusi välja — 1923. aastal 2.762 miljoni ja 1927. aastal 3.518 miljoni marga eest.

Kui vaatame, missugust teed kaudu sünnib väljavedu, siis leiame, et 97% kaupadest liigub merd mööda. Veorahadeks tuleb välja anda 8½ miljonit krooni aastas. Kui arvestada seda, et meil 97% väljaveost sünnib merd mööda, siis tõuseb küsimus, missuguse lipu all need laevad sõidavad, mis meie väljavedu toimivad. Me näeme, et ainult 5% neist sõidab Eesti lipu all ja 95% teiste riikide lippude all, peaasjalikult Saksa ja Inglise. Kui arvestada seda, et meie mereäärne rahvas oleme, siis on see protsent väike. Eesti randa uhub üle 1.000 kilomeetri pikkuselt meri, ja oleme juba endistest aegadest peale olnud peale viljakasvataja ka meresõidu rahvas. Kui võtta meie tonnaashi, mis ulatub 45 tuhande bruto registertonnile, ja jagada meie rahvaarvule, see on 1.200.000 elanikule, siis tuleb $\frac{1}{100}$ bruto registertonni iga elaniku kohta. Huvitav oleks samal ajal võrrelda üht Skandinaavia riikidest. Norras näiteks on ümmarguselt 2 miljonit 900.000 tonni kaubalaevastikku. See teeb iga elaniku kohta üle 1 bruto registertonni. Nii on siis Norral, võttes aluseks elanikkude arvu, 25 korda suurem kaubalaevastik kui Eestil. Oleme sellel alal võrdlemisi mahajäänud riik.

Merel näeme viimasel ajal sedasama tungi, mis maal kindlate ühenduste loomiseks teatavate punktide vahel — kui raudteel võimalusi ei ole läbikäimiseks, siis asutatakse autobuseliinid. Ka merel kaovad pikkamööda juhuslikud kaubaveod või tramplaevad. Meie sadamates käib tramplaevu võrdlemisi vähe. 80% väljavedu Eestist sünnib liinilaevadel, võõra lipu all.

Meile lähedad rannariigid — Soome, Rootsi, Taani ja Poola — on suurt jõudu pingutanud, et merekaubandusele — sellele tähtsale majanduslikule alale — edenemisvõimalusi luua. Neid võimalusi luuakse kahel teel. Esiteks on riik abiks laevade muretsemisel, teiseks: riik annab toetust ühe või teise laevaliini ülalpidamiseks, mida peetakse rahvamajanduslikult tähtsaks.

Soomes oli riiklik laevasõidufond juba mõni aasta tagasi suur, üksikutele laevadele võidi laenu anda 10 aastaks isegi protsendita, nagu „Oberoni“ chitamisel. Soomes on

riigi toetusel ehitatud 7—8 jääkindlat reisi-
jate- ja kaubaveolaeva. Jääkindlate veolaevade
vajadus on meil sama suur kui Soomeski.

Soome põllumajanduse saaduste väljavedu
ei ole suurem kui Eestis, Soomest veetakse
välja aastas ümmarguselt 13.000 tonni võid,
Eestis ulatub see 11.000 tonnile. Soome ei
vea peekonit sugugi välja, Eestist, nagu teame,
läheb aastas 3—4.000 tonni peekonit välja.
Võrreldes põllumajanduse saaduste väljaveoga
oleme meie Soomega ühel astmel. Samal
ajal, kui Soome oma 7—8 jääkindla laevaga
võis käesoleval talvel vabalt Saksamaa vahet
liikuda ja pääses ka kõige raskematel jääolul-
del vabalt Taanimaale, seisis meie väljavedu
kahe kuu jooksul peaaegu täielikult.

Rootsis ulatub riiklik laevasõidufond 30
miljonile Rootsi kroonile, millest valitsus
pikaajalist laenu annab reederitele 5%-ga.
Taanis on karjasaaduste väljaveolaevu üle
30, nende laevade jahutuse- ja külmetuse-
ruumi mahutus üksi on üle ühe miljoni kuu-
bikjala. Nende päevade sees otsustas ka Poola
valitsus ellu kutsuda Danzig-Londoni laeva-
liini, mis määratud Poola põllusaaduste väl-
javeoks. Uues ettevõttes on osanikuks riik
 $\frac{2}{3}$ -ga ja eraettevõtjad $\frac{1}{3}$ -ga. Riiklikke toe-
tusi laevade muretsemisel antakse välja kahel
teel: kas otseteed sularahas või riiklikkude
garantiide näol. Alati ei seisa asjaolu selles,
et ettevõtjad ja ühisused, kes laevu ehitada
tahavad, seda omal jõul teostada ei saaks,
vaid riikliku garantii mõte on see, et või-
maldada laevu odavamalt ehitada. Kui vaa-
data Saksa laevatehaste ehitusetingimusi, siis
näeme, et Saksamaal suuremaid laevu ainult
kindlate garantiide vastu valmistatakse. Taani
ja Belgia laevachitused ehitavad laevu
riiklikul vastutusel ka pikaajaliste krediitide
peale.

Riiklik toetus laevaliinidele ei ole enam
uus asi. Juba kümmekond aastaid enne ilma-
sõda maksid mereriigid teatud laevaliinidele
nõndanimetatud postimaksu. See maks ei
ole muud midagi, kui varjatud toetus laeva-
liinile. Mulle puutusid kätte andmed, mis
käivad ajajärgu kohta 20 aastat tagasi. Seal
näeme, — ma toon arvud Saksa kuldmarkades
— et Saksamaa andis juba siis toetust 10
miljonit, Inglise valitsus — 18 miljonit
ja Jaapan 20 miljonit Saksa marka laevaliinide
toetuseks. Hilisema ajajärgu juurde minnes
näeme, et Soomes üksikute laevaliinide toetu-
seks suured summad aastas välja antakse.
Näiteks maksab Soome valitsus Turku-Stok-
holmi liinile 2,4 milj. S. mk. ja Soome-Lõuna-
Ameerika liinile 2,4 milj. S. mk. aastas.
Harilikult määratakse liini toetuserahad 5 või
10 aastaks ette. See on tingitud asjaolust, et

ettevõtjad, kes laevaliinid toetuserahadega käima
panevad, peavad teatud aja kindlustatud olema,
et nad ots-otsaga kokku saavad. Toetusesum-
made määramine ei käi hariliku eelarve
korras parlamendi võimkonda, neid määravad
valitsused, ja nagu ma juba tähendasin,
5—10 aastaks, mõnes riigis isegi 15 aastaks
ette.

Meil on peaaegu sama suur põllumajan-
duslike saaduste väljavedu kui Soomes.
Peekon läheb Eestist peaaesjalikult Inglis-
maale. Saksamaa peekonit ei tarvita. Või ja
munad lähevad osalt Saksa-, osalt Inglis-
maale. Meie väljavedu Inglismaale on 40%
tervest väljaveost merd mööda. Seal 40%
hulgas on ümmarguselt 7.000 tonni põllu-
majanduse saadusi ja segakaupu 14.600 tonni,
peaaesjalikult vineeri. Meie harilik laevaliin,
mis põllumajanduse saadusi välja veab, on
Tallinn-Riia-Danzig-London. Tallinnas lae-
me oma põllumajanduse saadused — või ja
peekoni — laeva. Kõigepealt peatub laev Riias.
Seal pannakse tihtigi meie peekoni otsa se-
gakaupa, mis kuulub raskemasse liiki, nagu
masinate osad j.n.e. Ja sagedasti näeb meie
peekon selle tõttu Inglismaal laevast välja-
laadimisel väga määritud ja must välja. Ei
ole ime, et meie kaup selle tõttu, et see teel
rikutakse ja korralikult kätte ei tule, sest tihti
ei tea kauba vastuvõtja, millal kaup kohale
jõuab, hinna alal tunduvalt kannatab. Raske
on seda arvudes öelda, kuid asjatundvad
isikud arvestavad, et meie kahju igal aastal
selle korratu veo tõttu tunduv on ja isegi
ligi miljon kroonini ulatub.

Edasi nägime, et läinud talvel raskete
jääolude tõttu 2 kuud välisühendust merd
mööda peaaegu sugugi ei olnud. Üks laevadest
oli kuskil Kiili lähedal kinni, teine seisis
Danzigis. Danzigis tulid meie põllumajan-
duse saadused ümber laadida. Igaüks teab,
mis niisugune ümberlaadimine maksma läheb
ja kuidas see kaubale mõjub. Samal ajal
võisid aga soomlased vabalt liikuda. See
asjaolu võimaldas Saksa lipu all sõitvatele
laevadele 1. jaanuarist Eesti kaupadelt prahi-
raha 50% võrra tõsta jäämaksude katte all.

Nii näeme, et meie põllumajanduse saa-
duste väljavedu õige raskete olude all kannat-
tab. Sellele küsimusele on mitmel korral
tähelepanu juhitud. Juba eelmises, J. Tõnis-
son'i valitsuses oli see küsimus pikemalt
kaalumisel. Asja üle peeti nõu laevaomanik-
kudega ja laevähiisustega. Praegune valit-
sus on vastava seaduse esitanud. Siia-
maani on meil rõhutatud peaaesjalikult
4 liini vajadust. Esimese järgu tarvidu-
sega oleks Eesti-Inglise liin. Arvatakse,
et sellel liinil peaks olema kolm enam-

vähem jääkindlat laeva. Üks neist täiesti uus laev, mille hind oleks ümmarguselt 50 tuhat Inglise naela, kaks teist laeva võiks valmis osta ja siis enam-vähem jääkindlaks ümber ehitada, nende hind oleks ümmarguselt à 25 tuhat naela. Kokku läheks selle liini laevade soetamine maksma 100.000 naela.

On ka selle üle mõtteid vahetatud, kuidas see liin enese ära tasub. On selgusele jõutud, et otsekoheste väljaveoga see liin end ei tasu, laevade liikumine peab säärane olema, et igal nädalal üks laev Inglismaale välja sõidaks ja tagasi tulles Hamburgi või Lübecki sadamast läbi läheks, kust meie sisseveo kaubad peasjalikult tulevad. Kui meie Hamburgi sadama väljaveoarvustikku vaatame, siis näeme, et seal kaudu Eestisse veetakse ümmarguselt 90.000 tonni kaupa. Need on kõik esimese järgu tarbeained, alates soolast, suhkrust, petrooleumist ja muust.

Mul oli juhus rahaasjanduse komisjonis juba tähelepanu sellele juhtida, et pool nimetatud sisseveost kahe firma kaudu sünnib — üks neist on meie suurem ühistegeline keskasutus. On peaaegu selge, et neid sisseveokaupu meie lipu all sõitvate laevade kaudu saab juhtida.

Teiseks tähtsaks liiniks on ühendus Rootsiaga. On selge, et praegu ühendust pidav laev „Kalevipoeg“ enam kaua oma ülesandeid täita ei suuda. Sellest on laevaomanikud ka ise aru saanud ja nõu pidanud kiirema, parema ja jääkindla laeva muretsemiseks. Omanikudel ilma riikliku toetuseta käiks see üle jõu.

Kui edasi vaatame, et väljavedu Rootsi ulatub 45 tuhandele tonnile, mis rahas ümmarguselt 9½ miljonit krooni aastas välja teeb, ja see väljavedu aasta-aastalt kasvab, siis tuleb tahes-tahtmata otsusele jõuda, et meil peale Eesti-Inglise liini Eesti-Rootsi liin järgmise tähtsusega on.

Peale selle on peatunud, mitte just viimasel ajal, vaid need läbirääkimised algasid juba 1925. aastal, Soome-Eesti liini juures. Moodsustati isegi vastav segakomisjon. Meie poolt võttis osa teedeministri abi, Soome poolt — vastavad valitsusevõimud. Ühistel nõupidamistel jõuti otsusele, et mõlema riigi vahel otsekoheste ja alalise ühenduse loomine väga tähtis on.

Neljanda liinina on mitu korda kõne all olnud Eesti-Prantsuse-Belgia liin. Selle vajadust on nii majanduslikud kui diplomaatilised esindused rõhutanud. See liin aitaks meie väljavedu neisse maadesse tõsta. Prantsusemaa ise on katsunud seda liini jalul hoida, kuigi nende kaubanduslik huvi on võrdlemisi väike meie vastu.

Kõike seda arvesse võttes esitasid mõni aeg tagasi laevaomanikud oma poolt kava Vabariigi Valitsusele, milles nad palusid, mõlemaid toetuseviise aluseks võttes, 3.500.000 krooni laeva ostu- ja ehitamisvõla kindlustuseks ja iga-aastaseks liinide toetuseks 250.000 krooni, ja et see iga-aastane toetus määrataks 10 aasta peale ette. Praegu esitatud seaduses näeme meie järgmist, et 3.500.000 krooni asemel on § 1. määratud 1.800.000 krooni, see on pool vähem, ja iga-aastane toetus — § 2 — on 250.000 kroonilt viidud 200.000 kroonini. Meie rahalised ressursid ei võimalda esitatud kava lähemal ajal täies ulatuses teostada. Sellepärast peaks peatuma jääma kahe kõige hädalisema liini juures, need on Eesti-Inglise ja Eesti-Rootsi liinid. (J. Tõnisson, rhv: Seaduse sõnastus ütleb, et igal üksikul juhul kogusummas....) Jah, see on kogusummas.

Edasi leiame käesolevas seaduses kõik need põhimõtted, mis teiste riikide vastavates seadustes esitatud. Kõigepealt ei määra toetusi üksikutele laevaliinidele parlament otsused, vaid valitsus, ja seda mitte üksik ministrium, vaid valitsus terves koosseisus. Riigi toetust ei anta kindlustusega, vaid esimese hüpoteegi vastu. Edasi näeme, et see toetus võib ulatuda pikema aja peale, kuni 15-aastalise tagasimaksuga. § 2. näeb ette liini toetusena iga aasta kõigile liinidele kokku kuni 200.000 krooni, ja seda on valitsusel võimalus 5 aasta peale ette määrata. Ka see toetus ei käi üksiku ministri, vaid valitsuse võimkonda.

Arvesse võttes, et käesoleva seaduse vastuvõtmisest on huvitatud mitte üksi meie põllumajandus, vaid samahästi ka eksport ja import ning laevandus, leidis rahaasjanduse komisjon, et seadus tuleb vastu võtta. Valitsus on selle seaduseelnõu oma iseloomult kiireks tunnustanud. Rahaasjanduse komisjonis peatuti käesoleva seaduse juures enam-vähem pikemalt; vastuhääli, kes oleksid rõhutanud, et seadust vaja ei ole, kuuldavale ei tulnud.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõik need sihid, mis ette toodud käesoleva seaduse seletuskirjas, kahtlemata leiavad meie kõigi poolehoidu. Meil kui rannariigil peaksid Eesti lipu all sõitvatel laevadel olema liinid. Selle vastu keegi ei vaidle. Nende liinide rentabiliteeti ei ole aga komisjonis kalkuleeritud, ja seda ei saa teha ka pleenumis. Sellepärast jääb vastutus sel

alal valitsusele lasuma, mitte aga seaduse-andjale.

Ma tahan ainult üht alla kriipsutada, mis minu arvates oleks õigem tee, et meie seaduse tuuma kohaselt laevaliinide asutamist edendaksime, et siis peaksime toetust andma, sest kes toetust annab, see on situatsiooni peremees, kuna see, kes garanteerib, võib objekti ossa sattuda. Samal silmapilgul, kui seltsid, kes liini ehitavad ja kasutavad, satuvad raskustesse, võivad need riigile öelda, et andke meile nii- ja niisuurtoetust, või teie peate garantiid välja lunastama. Sel korral oleks riik ärarippuv seisukorras, ja võibolla mitte kerges.

Kui on tarvis võtta tarvitusele garantiid laenude saamiseks, siis on meil vaja seda jälgida, et riik, garanteerides laenu, on raskemas seisukorras, kui andes laenu või toetust. Sellest asjast tuleksid teha järeldused.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Riigikogu asub vahelejäänud päevakorrapunkti arutamisele.

3. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4 — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Raudkepi puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni abiesimees rkl. Klesment. Käesoleva seaduseelnõu II ja III lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine. Sõnasoovijaid selle korralduse kohta ei ole, seega on korraldus jõusse astunud.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4.

I.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse (RT 27 — 1927) § 1 p. b, § 3 (Riigikogu kantselei osas) ja § 5 p.p. a ja b muudetakse ja pannakse maksma ühes tähendatud paragrahvide sissejuhatavate osadega järgmises redaktsioonis:

§ 1. Palkade suhtes jagunevad riigiteenijad:

b) ülemääralisteks, kes on teenistusse määratud riigi-keskasutuste juhatajate (Riigivanem, ministrid, riigikontrolör, Riigikogu asjadevalitseja ja riigisekretär) poolt kinnitatud teenistusekohtadele.

Ülemääralsed riigiteenijad loetakse vaba-teenijateks.

§ 3. Riigiasutuste koosseisud, kus riigiteenijad Riigiteenistuse seaduse (RT 149 — 1924) § 1 põhjal on liigitatud ametnikkudeks, mis märgitud vastavalt tähega „a“ ja vaba-teenijateks, mis märgitud vastavalt tähega „v“, määratakse ühes vastavate kuupalkadega kindlaks järgmiselt:

Ametinimetus.	Liik.	Arv.	Kuupalk.
Riigikogu kantselei.			
Asjadevalitseja	a	1	350.—
Kantselei juhataja	a	1	220.—
Pearamatupidaja	a	1	185.—
Komisjoni vanem asjaajaja	a	2	170.—
Protokollide toimkonna juhataja	a	1	170.—
Komisjoni asjaajaja (ühtlasi kiirkirjutaja)	a	3	140.—
Üldtoimkonna juhataja abi	a	1	120.—
Laekahoidja-arveametnik	a	1	120.—
Asjaajaja (ühtlasi arhivaar)	a	1	100.—
Käsitlusametnik (ühtlasi laduhoidja)	a	1	100.—
Asjaajaja	a	2	100.—
Kiirkirjutaja (ühtlasi korrektori abi)	v	1	140.—
Korrektor	v	1	120.—
Vanem kantseleiametnik (ühtlasi kiirkirjutaja)	v	3	120.—
Registraator (ühtlasi kiirkirjutaja)	v	1	120.—
Vanem kantseleiametnik (ühtlasi laduhoidja abi)	v	1	80.—
Riigikogu komandant ühine Toompea lossi komandandi ametiga (v. siseministeeriumi administratiiv-osakonna koosseis)		1	
Kokku Riigikogu kantselei		23	

§ 5. Peale palga antakse määralistele riigiteenijatele:

a) korter ühes kütte ja valgustusega:

Riigikogu asjadevalitsejale, Riigikogu kantselei juhatajale, riigisekretärile, Riigivanema adjundandile, Toompea lossi komandandile, saadikutele: Helsingis, Riias, Varssavis, Pariisis, Berliinis, Londonis, Stockholmis, Roomas, Moskvas, chargé d'affaires'ile Kaunases, peakonsulitele: New-Yorkis ja Leningradis ning konsulaaragendile Lukes*);

b) korter ilma kütte ja valgustusega:

Riigikogu kantselei protokollide toimkonna juhatajale, üldtoimkonna juhataja abile, komisjonide vanematele asjaajajatele, käsitlusametnikule (ühtlasi laduhoidja) ja vanemale kantselei ametnikule (ühtlasi laduhoidja abi), tolli-

*) Käesolevast ettepanekust välja jäänud sõnad: „tuletornide ülevaatajatele, vanematele teenijatele ja motoristidele“.

ametite ülematele, ladude ja laevade ülevaatajatele; aktsiisi peavalitsuse piirituse- ja viinaladude ülematele, nende abidele, ekspediitoritele, viinameistritele (igas laos mitte rohkem, kui ühele igast ametiliigist); Tartu ülikooli õpetatud aednikule, astronoom-observaatorile, botaanikaia ülemaednikule, apteegijuhatajale ja tema abile, eksekutorile, kliinikute assistentidele, majandusinspektorile, ülevaatajatele, perenaistele, õdedele, ämmaemandatele, põllumajandus-teaduskonna katsejaamade juhatajatele ja assistentidele, pesukoja juhatajale, sepp-tehnikule; vangimajade ülematele, vangimaja ülemate abidele, vangivalvuritele, vangisaatjatele, vangisaate salga veltveebile; Harku kolonii direktorile, direktori abile, pedagoogika alal, õpetajatele ja valvuritele; riigi põllumajanduslikkude koolide juhatajatele ja õpetajatele; Voltveti metsakooli juhatajale, õpetajatele ja aednikule; riigi seemnekontrolljaama juhatajale, riigi põllutöökatsejaama juhatajale ja tema abile, Tori hobusekasvatuse juhatajale; raudtee peadirektorile, jaamaülematele ja nende abidele (korraldajad), laojuhatajatele, laojuhatajatele-arveametnikkudele, teemeistritele, eesttöötajatele, signaali-mehaanikule, hoonete ülevaatajatele ja nende abidele, depoo ülematele, vanemale kontroll-mehaanikule, kontroll-mehaanikutele, jaoskonna arstidele ja nende abidele, Mõisaküla tehaste ülemale ja selle asetahtajale, veo- ja ehitusjaoskonna ülematele ja nende abidele, eksploatatsiooni revidentidele, ämmaemandatele ja desinfektoritele; posti-, telegrahvi- ja telefonikontorite ülematele, telegrahvi-telefoni võrkude-, telefonivõrkude- ja raadiojaamade ülematele, tehnilise materjali kesklao juhatajale, telegrahvi- jaama juhatajale; tuletornide ülevaatajatele, vanematele teenijatele ja motoristidele;*) Tallinna sadamate elektrotehnikule, tuletõrje ülemale, kahele velskerile ja Tallinna Uuesadama laevade paigutajale; kõigile tervishoiu-ravitsus- ja hoolekandeaustuste juhatajatele, ametnikkudele ja vabateenijatele.

II.

Käesolev seadus hakkab maksma 1. aprillist 1929.

4. Ühingute ja nende liitude seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja V. Hasselblatt: Ühingute ja nende liitude seaduse täiendamise seadus on selleks tarvilik, et silmade vahele jäetud puudust täita, mida omalajal Ühingute ja nende liitude seaduse juures ei

arutatud. Üldkomisjon on seadust arutanud ja kaalunud, ja ma teen üldkomisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. II lugemisel tehakse parandus siseministrieriumi poolt.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

5. Ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja V. Hasselblatt: Käesolev seaduseelnõu on ainult täiendus praegu I lugemisel vastuvõetud seadusele. Nimelt tuleb ette näha ka see kord, kuidas kasutaotlevad seltsid, kes ühinevad liiduks, ilma et liit ka kasutaotleva sihiga töötaks, peavad endid registreerima. Teen üldkomisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

6. Kaitseseisukorra-seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja O. Tief: Vabariigi Valitsus on esitanud Riigikogule kaitseseisukorra seaduseelnõu järgmistel motiividel.

Põhiseaduse § 26. järgi astuvad kodanikkude vabaduse ja põhiõiguste erakorralised kitsendused jõusse seaduslikus korras kindla tähtjani väljakuulutatud kaitseseisukorra puhul vastavate seaduste põhjal ja piirides.

Sellest põhiseaduse määrusest järgneb, nagu seda ka Riigikohus on seletanud, et kaitseseisukord peab lähemalt kindlaks määratama eriseadusega.

Juba 1922. a. Riigikogu üldkomisjon arutas ja võttis vastu kaitseseisukorra seaduseelnõu, mis aga edaspidist käiku ei saanud. Kaitseseisukorra seaduse puudumisel on seni kohaldatud Vene sõjaseisukorra seadust ja kaitseseisukorda identifitseeritud sõjaseisukorraga. Ei ole kahtlust, et tähendatud Vene seadus peab andma aset uuele seadusele, mis oleks kokkukõlas põhiseadusega. Ka ei oleks uue seaduse maksmapanemisega sünnis viivitada, sest see oleks põhiseaduse nõude ignoreerimine. Eesti vabariigi põhiseaduse määramine kaitseseisukorra kohta, mille maksmapanemine toob enesega kaasa kodanikkude vabaduse ja põhiõiguste kitsendamise, ei esine

*) Sõnad „tuletornide ülevaatajatele, vanematele teenijatele ja motoristidele;“ liigsed käesolevas ettepanekus.

mingisuguse erandina teiste riikide põhi-seadustest. Nii näiteks Saksa riigi põhi-seaduse § 48 annab presidendile õiguse, kui avalikku julgeolekut ja korda ähvardab hädadoht, korraldusi teha hädadohu kõrvaldamiseks, tarvilikul korral sõjaväevõimu abiga, ja selleks otstarbeks ka põhiseaduses ette-nähtud kodanikkude põhiõiguste maksvust ajutiselt katkestada. Kuid sama § 48. nõuab, et lähemad tingimused selle erandliku korra käsitamiseks määrataks eriseadusega.

Prantsuse vabariigi seaduste järgi võib sõjaajal või kodanliku sõja hädadohu puhul maksuma pandud saada nõndanimetatud pii-ramisseisukord, mille väljakuulutamise järele 1) kodanliku võimu juhtimine läheb üle sõjaväevõimule, kuna kodanlik võim jätkab oma tegevust, 2) teatavad kuriteod riigikorra ja ühiskondliku julgeoleku vastu alluvad sõja-kohtutele ja 3) sõjaväevõimudel on igal ajal õigus kodanikkude juures läbiotsimisi toimida, välja saata nende elukohast teatavaid isikuid, koosolekute pidamist ja teadete avaldamist keelata j.n.e.

Vaatamata sellele, et Eesti vabariik on juba üle 10 aasta vana, ei ole meie olud niisugused, mis kindlasti laseksid oletada, et edaspidi kaitseseisukorda tarvitada ei tule. Uus seaduseelnõu näeb ette kaitseseisukorra sõja ja sõjahädadohu puhul, või siis, kui riigikorra julgeoleku vastu sihitud kuritegevus omandab ähvardava iseloomu.

Üldkomisjon asus seisukohale, et seaduseelnõu tarvilik, ja see vaja niiviisi kokku seada, et selle vastuvõtmise järele Riigikogu poolt võimalik oleks sõjaseisukorda kaotada. Selleks tuleks luua kaitseseisukorra seadusega niisugune olukord, mis võimaldaks tarvilikul korral kõige otstarbekohasemalt kõrvaldada riigikorra ja julgeoleku vastu sihitud kuritegevust. See-juures on väga tähtis, et igasuguse korratuse mahasurumine sünniks kõige kiiremas korras. Niipea, kui rahulik olukord tekkinud, peab sõjaseisukord kaotatama. Pikaajaliseks nähtuseks ei tohiks sõjaseisukord kujuneda. Sellest põhimõttest juhitud tegi üldkomisjon seaduseelnõus mõnesugused olulised parandused, mis üksikasjalikult järgmised. Valitsuse poolt esitatud eelnõu § 2-ses oli ette nähtud 3-päevaline tähtaeg kaitseseisukorra väljakuulutamise otsuse esitamiseks Riigikogule kinnitamiseks. Üldkomisjon leidis, et kindlat tähtaega Vabariigi Valitsusele eelnõu kinnitamiseks esitamiseks fikseerida oleks otstarbekohatu. Ühest küljest on see tähtaeg liiga pikk, kui Vabariigi Valitsusel on võimalik esitada Riigikogule otsus kinnitamiseks. Kuid võib oletada niisugust olukorda, kus Vabariigi Valitsusel ei ole võimalik astuda ühendusse

Riigikoguga, ja niisugusel korral võiks tehnilistel põhjustel võimatuks saada, 3 päeva jooksul esitada see otsus Riigikogule kinnitamiseks. Igal juhul arvab üldkomisjon, et tuleks Vabariigi Valitsuse otsuse maksvust siduda selle tähtajaga, mil see otsus kinnitamiseks esitatakse, vaid selle vormilise maks-vuse üle tuleb otsustada eelnõu §§ 4. ja 5. alusel. Vabariigi Valitsuse eelnõus ei olnud lähemalt märgitud, mis tuleb siis teha, kui Riigikogu ei soovi kinnitada kaitseseisukorra maksmapanemise otsust. Üldkomisjonis olid kahesugused arvamised selle kohta. Ühest küljest arvati, et kui Riigikogu kinnitab kaitseseisukorra maksmapanemise otsuse, siis isenesest selle otsuse kinnitamata jätmisega peaks kaitseseisukord kaduma. Kuid enamus üldkomisjonis asus seisukohal, et kaitseseisukorra maksmapanemise otsus on administratiiv-akt, mis pannakse maksuma administratiiv-võimu poolt ja mida peaks võima kaotada ainult vastava administratiiv-võimu otsusega. See oli põhimõttelik seisukoht. Peale selle leiti, et ei ole otstarbekohane, kui Riigikogu enese peale võtaks kaitseseisukorra kaotamise, sellepärast, et kaitseseisukorra lõpetamisega on seotud tehnilised korraldused, näiteks vahialuste vabastamine, sõjaväeosade ümberpaigutamine j.n.e. Sellepärast leiti, niihästi põhimõttelikult kui ka otstarbekohasuse seisukohalt välja minnes, et oleks parem, kui kaitseseisukorra kaotaks sama võim, kes selle maksuma paneb. See seisukoht on läbi viidud uues Saksa põhiseaduses, mis ette näeb, et niisugusel korral, kui parlament ei kinnita seda otsust, presidendil kohuseks on kaitseseisukord kaotada.

Väga tähtsaks küsimuseks loeti üldkomisjonis, täpselt ja kindlalt ära tähendada erakorraliste volitustega isiku võimupiirid. Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu § 7. punkt 2. oli ette nähtud eriliste volitustega isik, kellele aga Vabariigi Valitsuse ettepanekus ei olnud antud erinimetust ega ka ülemjuhatajale ettenähtud õigusi. Komisjoni enamus leidis, et erakorraliste volitustega isikul peaksid olema võimalikult täielikud volitused, muidu ei saa see instituut otstarbekohaselt täita temale pandavaid raskeid ja erakorralisi ülesandeid. Sellepärast ühtlustati tema võim ülemjuhataja võimuga sel teel, et talle anti ülemjuhatajale § 17. ettenähtud erakorralised õigused. Ühtlasi nimetati see ametnik seisukaitse ülemaks ja määrati ära tema teotsemise kord. Nähtavasti oli valitsuse eelnõus välja mindud sellelt seisukohalt, et erakorralise võimuga isik oleks teatud minister, ja nimelt siseminister, kes teotsema peab hakama kaitseseisukorra maksmapaneku korral.

Üldkomisjoni enamus arvas, et seda oletada ei ole põhjust, ja meie riigielu praktika selles küsimuses on ka teistsugune. Teatavasti 1. detsembril 1924 ei määratud siseministri erakorraliste volitustega isikuks, vaid endine ülemjuhataja. Sellepärast tunnustas üldkomisjoni enamus otstarbekohaseks seisukoha, et erakorralise võimuga varustatud isikul peaks olema ette nähtud aparaat, mida ta käsitada võib, ja tegi vastava paranduse selles seaduseelnõus, tähendades, et valitsus määrab alati selle aparaadi, mis astub erakorraliste volitustega isiku, kas ülemjuhataja või sisekaitse ülema, käsutusse.

Leiti ka tarvilikuks fikseerida täpsemalt ülemjuhataja või sisekaitse ülema õigused nende kuritegude jälgimisel, mis olid korda saadetud ühenduses kaitseisukorra väljakuulutamise põhjustega, kuid olid toime pandud enne kaitseisukorra väljakuulutamist. Teame, et kõige tugevamad hoobid maksvale korrale antakse enne kaitseisukorra väljakuulutamist. Ja kui algatajaid ja esialgu massiliselt väljaastujaid ei saaks karistada vastavalt kiire korras, mis saadakse kätte kaitseisukorra seaduseandluse alusel, siis oleks suur auk selles kaitseisukorra seaduses. Sellepärast leidis üldkomisjon soovitatavaks, et kõik need süüteod riigikorra ja riigi julgeoleku vastu, mis toime pandud enne kaitseisukorra väljakuulutamist, võib maha suruda kaitseisukorra kiirusega, kuid ainult niisugusel korral, kui need süüteod ei ole toime pandud mitte kauem kui 2 päeva enne kaitseisukorra väljakuulutamist. Siinjuures ei leidnud üldkomisjon võimalikuks, et rikutaks seda kriminaalõiguse põhimõtet, et iga süütegu tuleb karistada nende materiaalõiguse normide järgi, mis maksid siis, kui süütegu toime pandi. Küll aga leiti tarvilikuks maksma panna protsessuaalsed normid, mille järgi võiks niisuguseid süütegusid kiiremas korras kohtute ette tuua ja kiiremas korras karistada.

Kaitseisukorra juures igasuguste korratuste mahasurumiseks on kiirus esimene ja kõige tähtsam ülesanne.

Ühtlasi leiti tarvilikuks, et erakorraliste volitustega võimukandja võiks tarvitada kaitseisukorra ajal oma võimu selleks, et teatud raskemaid süütegusid eraldada üldisest kohtualluvusest ja anda läbivaatamiseks sõjakohtutele. See seisukoht vastab ka praegumaksvatele seadustele ja ei ole oma käsitamise juures kuritarvitusi esile toonud. Ei ole seepärast põhjust seda korda ka praegu muuta.

Siis edasi oli Vabariigi Valitsuse seaduseelnõus ette nähtud administratiivkinnipidamise õigus, osalt interneerimise mõttes, osalt

süütegude jälgimise mõttes, ühekuulise tähtajaga. Nimelt politsei kõrgematele võimudele anti võimalus kodanikke kaitseisukorra seaduse alusel kinni pidada ühe kuuni. Üldkomisjon leidis, et ühekuuline kinnipidamise tähtaeg oleks liiga pikk. Kahe nädala jooksul peaks meie olukorras võimalik olema kõik niisugused nähtused kõrvaldada, mis hädaohtlikud maksvale riigikorrale. Sellepärast lühendas üldkomisjon Vabariigi Valitsuse eelnõus ettenähtud tähtaega kahe nädalani.

Peale selle tekkis veel üks küsimus, nimelt ülemjuhataja ja Vabariigi Valitsuse vahelkordade küsimus. Iseenesest on mõistetav, et kui ülemjuhataja või sisekaitse ülem määratakse Vabariigi Valitsuse poolt, et ta siis on alluv Vabariigi Valitsusele. Kuid need vahekorrad iseenesest ei pruugi selged olla, sest seaduse järgi antakse ülemjuhatajale väga suur võim kätte. Et siiski arusaamatusi ei tekiks selle kohta, missugused vahekorrad on ülemjuhataja ja Vabariigi Valitsuse vahel, et ei tekiks lahkarvamisi, nagu võiksid paralleelsed administratiivvõimud meil tekkida erakorralisel ajal, sellepärast üldkomisjon väljendas neid vahekordi § 17. täpsemalt, kui see oli Vabariigi Valitsuse eelnõus, tähendades, et ülemjuhataja läbikäimine Vabariigi Valitsuse vahel sünnib ettekandmise korras. Siin on alla kriipsutatud alluvuse vahekord.

Need on tähtsamad muudatused, mis üldkomisjon Vabariigi Valitsuse eelnõus tegi. Nagu tähendasin, oli üldkomisjon juhitud sellest põhimõttest, et varustada erakorraliste olude korral ka juhtivaid isikuid erakorralise võimuga ja luua niisugune võimalus, et tõesti kõik riigikorra vastased nähtused rutuliselt ja kiiresti kõrvaldataks. Niipea aga, kui on need korratused kõrvaldatud, peaks otsekohe harilik kord maksma pandama.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Vaheaeg kl. 19.35. min. — kl. 19.55 min.

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Käesolev seaduseelnõu omab üli-suure tähtsuse sellepärast, et selles seaduses käsitatakse selle võimu konstrueerimist, selle võimu tegevust, kes siis tegevusse astub, kui Eesti riigi sisemine või väline julgeolek on hädaohus. Selle seaduse tähtsuse pärast tuleks arvata loomulikuks, et valitsus, enne, kui esitada seaduseelnõu, oleks pidanud katsuma ära kuulata nende kõrgemate ülemate arvamisi ja seisukohti, kes meie vabadusesõja ajal seda võimu käsitanud. Kahjuks ei ole seda tehtud. On küll sõjaministeeriumi arvamist küsitud selle kohta, kuid praegu on

sõjaministeeriumis juhtivatel kohtadel isikud, kes, kas ei ole meie vabadusesõjast üldse osa võtnud, või kui on, siis niisugustel kohtadel, kus ei ole ülemjuhataja ega ka kindralkubernerite võimu tulnud käsitada. Ometi oleks valitsusel olnud väga kerge küsida niisuguste inimeste arvamist, ja nimelt küsida sõjanõukogu arvamist. Nagu teame, on sõjanõukogu liikmeks ka meie endine ülemjuhataja, kellel on kahtlemata suur praktika selle küsimuse käsitlemisel. Seal oleks võidud puudusi või vigu parandada, mis endise seaduse käsitlemisel ilmsiks tulnud. Ka on meil sõjanõukogus kaks diviisiülemat, kellel on teataval määral kogemused kindralkubernerite võimu käsitlemisel sõjaajal. Kahjuks ei ole valitsus arvanud tarvilikuks küsida sõjanõukogu arvamist, mis pärast need inimesed ei ole saanud oma arvamist avaldada. Riigikogus anti see seadus üldkomisjoni, kus otsustavad küsimuse juristid. Üldkomisjon käsitas seadust puhtjuriidilisest seisukohast, leides, et asjad on korras. Aga kui on küsimus riigi sisemisest ja välisest julgeolekust, siis peaks see küsimus kaalutud olema ka riigikaitse komisjonis. Kui säärase seadust ei ole antud riigikaitse komisjoni, siis tõuseb küsimus: mis pärast on riigikaitse komisjon üldse olemas? Kui seda komisjoni tarvis ei ole, siis tuleb ta likvideerida ja kohustused üldkomisjonile panna. Kui ta aga on olemas, siis on tähtis tema arvamist ära kuulata. Seal on ka meie endine ülemjuhataja liikmeks, ja seal oleks pidanud tema arvamist ära kuulama. Minu arvates ei saa seda seadust niiviisi vastu võtta, vaid tuleb riigikaitse komisjoni arvamist ära kuulata. Sellepärast teen ettepaneku, anda käesolev seaduseelnõu riigikaitse komisjoni seisukoha võtmiseks.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Mina ei vaidle selle ettepaneku vastu, mille tegi minu eelkõneleja — anda see elnõu kaalumiseks riigikaitse komisjoni, ja juhiks mõnele puudusele tähelepanu, mida elnõu minu arvates sisaldab, võibolla leiavad need puudused arutamist ka riigikaitse komisjonis. (J. Soots, põl: Riigikaitse komisjoni see ju arutamiseks tahetakse anda.) Ma ütlen, mina selle ettepaneku vastu ei vaidle.

Kaitseseisukorra seadus oli juba Vabariigi Valitsuse poolt esitatud kujul vastuvõtmatu, kuna see sisaldas endas liiga kaugele minevaid kodanikkude vabaduse ja põhiõiguste kitsendusi. Käesolev kaitseseisukorra seadus läheb kitsendustes isegi kaugemale, kui tsarigaegne sõjaseadus, mida meil seniajani tarvitatud.

Üldkomisjoni enamus on aga selle elnõu veelgi halvemaks muutnud.

Kõigepealt § 2-sest on välja jäetud tähtaeg, mille jooksul valitsus kohustatud kaitseseisukorra väljakuulutamise otsuse Riigikogule kinnitamiseks esitama.

Vabariigi Valitsuse elnõus ettenähtud 3-päevase tähtaja asemele üldkomisjoni poolt võetud tähtin „viivitamatult“ näib esialgu küll olema kategoorilisem, kuid seletuskirja laseb mõista, et 3-päevaline tähtaeg üksikutel juhtudel ka liiga lühike võib olla. Üldkomisjoni arvates võib ette kujutada seisukorda, kus Vabariigi Valitsusel puudub võimalus ühenduse loomiseks Riigikoguga 3 päeva jooksul.

Meil asuvad Vabariigi Valitsus ja Riigikogu juhatuse ühes ja samas hoones, ja seepärast ei suuda mina ette kujutada seisukorda, kus ühenduse loomine nende mõlemate asutuste vahel oleks 3 päeva jooksul võimatu.

Ma tean küll juhtu, kus kiri Vabariigi Valitsuse kantseleist Riigikogu rühma 9 kuud teel oli, kuid arvan siiski, et kaitseseisukorra väljakuulutamisel siiski kiirem kord tarvilikse võetakse. (Vahelhüüe keskelt: Küllap see kiri teil rühmas kuskil paberite vahel seisis.) Kiri oli mulle endale adresseeritud ja mina käin igapäev ikka rühmas.

Minu arvates tuleks seaduseelnõusse pärast sõna „viivitamatult“ täiendavalt vastu võtta tingimata ühepäevaline tähtaeg, mille jooksul Vabariigi Valitsuse otsus Riigikogule kinnitamiseks esitatakse. Vastav parandus aga lükati üldkomisjonis tagasi.

Teiseks ei saa kuidagi leppida § 4-da teises lõikes väljendatud ja seletuskirjas põhjendatud seisukohaga, mille järgi kaitseseisukorra lõpetamiseks säärase korral, kui Riigikogu Vabariigi Valitsuse esitise kinnitamata jätnud, veel vaja on mingisugust Vabariigi Valitsuse erilist korraldust, nimelt lõpetamiseks.

Seletuskirja järgi olevat kaitseseisukorra väljakuulutamise otsus administratiiv akt, mis maksvuse kaotab samuti administratiiv korras.

Seletuskirjast järgneb, et kaitseseisukorra maksvust ei saa ajaliselt siduda Riigikogu mitte kinnitava otsusega, vaid et kaitseseisukord kestab edasi ka pärast seda, kui Riigikogu kinnitamata jätnud Vabariigi Valitsuse otsuse, kuni Vabariigi Valitsus ise oma otsuse muudab.

Minu arvates on see seisukoht täiesti vastuvõtmatu ja ekslik, ja mina arvan, et sellest silmapilgust peale, kui Riigikogu vastav otsus omab seadusliku jõu, on kaitseseisukord lõpetatud. Juriidiliselt ei ole kaitseseisukorda siis enam olemas, sest põhiseadus nõuab

kaitseisukorra kinnitamist Riigikogu poolt, ja niipea, kui Riigikogu keeldub kinnitust andmast, on see akt tühistatud, ja mingisugust tagantjärele tühistamist Vabariigi Valitsuse poolt siis enam vaja ei ole. Valitsus peab ja võib teha igasuguseid tehnilisi korraldusi, mis Riigikogu otsusest tingitud, nagu see ka seletuskirjas tähendatud, näiteks väeosade ümberpaigutamise, administratiivvahialuste vabastamise j.n.e. üle. Neil korraldustel ei ole aga kaitseisukorra juriidilise lõpetamise iseloomu, vaid need on selle lõpetamise tehniline tagajärg.

Kolmandaks, § 6. p. 5. on sisse võetud komisjoni poolt, valitsuse eelnõus seda ei olnud, kaitseleidu tunnimehed, vahtkonnad ja võimud ja võrdseks arvatud nad kaitseväge.

Vabariigi Valitsuse eelnõus puudus see osa ja täiesti õieti, sest meil puudub seadus, mis tunnustaks kaitseleidu riikliku võimu teostajaks.

Neljandaks, sisekaitse ülema suuri ja laialisi õigusi on komisjon veelgi laiendanud ja temale õiguse andnud omal võimul korraldusi teha, mis käesolevas seaduses pole ette nähtud. Selle kohta on laiendatud ka § 17.

See õigus, niisama kogu § 17. on otsekohe- ses vastolus põhiseadusega, (A. Anderkopp, tõi: Mispärast see põhiseadusega vastolus on?) sest see paragrahv annab blankovolituse igasugusteks seaduses mitte ettenähtud kodanikkude vabaduste ja põhiõiguste kitsendamisteks. Kõik kitsendused peavad aga vastava seaduse piirides sündima, seega seaduses ette nähtud olema, ütleb põhiseaduse § 26. Meie ei või keegi ette teada, missuguseid korraldusi sisekaitse ülemale või kaitseväge ülemjuhatajale võimaldame selle blankovolituse põhjal teha. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Põhiseadus räägib eriseaduse väljaandmisest, aga missugune sisu sellel peab olema, seda ta ei ütle.) See ei ütle küll, missugune peab sisu olema, vaid ütleb, et kitsendused peavad seaduses ette nähtud olema. Seaduse § 17. ei näe aga kitsendusi ette, mida sisekaitse ülem või kaitseväge ülemjuhataja võivad maksta panna, ja ta võib ka selles seaduses ette nägemata kitsendusi maksta panna.

Viiendaks, kõige vastuvõtmatum meie oludes on aga muudatus, mille komisjon teinud § 8. punkt 6., võimaldades anda sõjakohtutele arutamiseks süüteoasju, mis toime pandud enne kaitseisukorra väljakuulutamist. Valitsuse eelnõus puudus see.

Olgugi et tähtaeg piiratud kahe päevaga ja karistuse määramisel käsitatakse materiaa- õiguse norme, mis maksvad olid kuriteo toimepanemise ajal, on meil sõjakohtutes

maksvad protsessuaalnormid, mis tagantjärele maksta pannakse süütegude arutamiseks, mis toime pandud enne kaitseisukorra välja- kuulutamist, sedavõrt erinevad harilikudest õigusemõistmise protsessuaalnormidest, et tagajärg halvemgi kujuneb, kui materiaa- õiguse normide muutmise korral.

Ma ei hakka rääkima väljakohtutest, ka sõjakohtutes arutatakse asju ainult ühes astmes, tähendab edasikaebust ei ole. Tähtajad on lühemad, tõenduste muretsemine raskendatud, ja mis kõige vastuvõtmatum: sõjaministril on õigus võtta kaebaluselt võimalus, paluda asja arutamist Riigikohtus, sellega, et tema keelduda võib kassatsioonikaebusele käiku andmast. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus'e vahelhüüe.) See on sõjakohtu praegune protsessuaalkord, see jääb ometi muutmata, see on praegumaksev kord. (Vahelhüüe keskelt: Ega selle seadusega ei saa muuta.) Ega ma selle seadusega ei taha muuta, ma ütlen ainult, see tagantjärele maksmapanemine on lubamatu. Kui asi ainult kiiruses oleks, mida tahetakse kätte saada, siis selle vastu ei võiks midagi olla, aga õigusemõistmise garantiid on palju väikesemad käesoleval korral ja antud lõppastmes administratiiv-võimu teostaja — sõjaministri — meeleva- lda.

§ 14. on ette nähtud õigus, kinni pidada kuni 2 nädalani isikuid, kelle vastu pole mingisuguseid süüdistusi võimalik tõsta, vaid kes ainult äratavad põhjendatud kahtlust riik- likus või kaitseväge huvide vastu sihitud kuriteos. Kõigepealt on säärane „põhjendatud kahtluse“ mõiste väga subjektiivne. Mis on „kahtlust riiklikus või kaitseväge huvide vastu sihitud kuriteos“? See mõiste on juriidiliselt väga selgusetu. Üldse § 14. redaktsioon on selgusetu ja sisuliselt vastuvõtmatu, sest see annab võimaluse täiesti süütute kodanikkude arreteerimiseks. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Just ümberpöördu- l.) Ette- kavatus suuremateks poliitilisteks kuritegu- deks on karistatav. Sääraste süütegijate vastu võib tõsta süüdistuse, mitte aga ainult neid kahtlustada. Et kohtuminister võiks vastu- pidist seisukohta kaitsta, seda ei saa ma ette kujutada.

§ 17. tuleks välja jätta. Need puudused on sedavõrt olulised, et kui neid ei kõrvaldata II lugemisel, siis seadus täiesti vastuvõtma- tuks kujuneb. Kuna tehtud parandused komisjonis tagasi lükati, ei saa ka seaduse I lugemisel seaduse vastuvõtmise poolt hää- letada.

J. Laidoner (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Mina isiklikult olen selle seadus-

eelnõu poolt, sest see on tarvilik. Ning mida rütem see seadus maksma hakkab, seda parem, sest praegune olukord, kus oleme sunnitud pidama sõjaseadust aastate viisi, ei ole normaalne. Arvan, et seda seaduseelnõu peaks tingimata arutama riigikaitse komisjon, sest see on põhjanev seadus, ning riigikaitse alal üks tähtsam seadus, mida ülepea oleme siin arutanud. Neid seadusi võib sõrmedel üles lugeda: 6. detsembri 1921. aasta seadus, väeteenistuse seadus, ja teisi ma ei teagi, mis riigikaitset nii ligidalt puudutaksid. Ka arvan, et oleks pidanud siin kasutama ja seaduse väljatöötamisel arvesse võtma just nende inimeste arvamist, — ma ei taha siin ennast pakuda, aga on ka teisi — kes on kindralkubernerit õigusi tarvitanud, mis iseenesest väga raske. Ma pean kahetsust avaldama, et seda seadust arutatakse nüüd, viimisel tunnil, sest see antakse riigikaitse komisjoni ja seal peab seda ju arutama. Ma sain mõni päev tagasi selle seaduseelnõu kätte, lugesin täpselt läbi ja ei või midagi selle kohta öelda. Et midagi öelda, peab vanu seadusi vaatama, vastavate seaduseraamatutega võrdlema, milliseid raamatuid meil praegu ainult paar tükki. Kui neid raamatuid ei ole, ei saa seda seadust võrrelda, ja ei või selle otstarbekohasuse kohta midagi öelda. See on kaugeleulatav seadus ja seda peab põhjalikult kaaluma. Loomulikult võtab see riigikaitse komisjonis aega: peab aruandja määrama, viimane peab seaduseelnõu läbi vaatama j.n.e., ja see jõuaks viimisel minutil siia Riigikokku. Aga ma võin öelda, et kõik seadused, mis viimisel minutil vastu võetud, on halvad. Nädala päevad kulub selle seaduse arutamiseks riigikaitse komisjonis, vähemaga seal läbi ei saa.

Ma ei saa aru, miks see seaduseelnõu nii kaua on viibinud, ometi oli see küsimus arutamisel juba siis, kui valitsus ametisse astus. Ma ei tea, kellele siin etteheiteid peab tegema, aga igatahes normaalne see olukord ei ole, et säärasel masindamise korral nii tähtsa seaduseelnõu vastu võtame. Harilikult, kordan veel, seadused, mis masindamise korral vastu võetakse, on halvad seadused, sest neid ei saa tõsiselt kaaluda ajavähesuse tõttu, aga seda seadust peab igast küljest kaaluma.

Ma kuulasin tähelepanuga lugupeetud eelkõneleja arvamisi. Meie läheme küll tihti arvamistes lahku, aga siin tõi ta ette tähtsaid väiteid. Näiteks: kui tuleb säärane konflikt, et Vabariigi Valitsus on kaitseseisukorra kinnitamine esitanud, Riigikogu võibolla ei kinnita seda, kuid keegi on seda seadust vahepeal juba täitnud, keegi on selle tõttu juba teise ilma saadetud, mida siis peale hakkame? See paneks väga raskesse seisukorda need, kes on sunni-

tud seadust tarvitama. Suurte õiguste tarvitamine on minu arvates üks väga raske kohustus, sellepärast paistab mulle, et seda seadust peab põhjalikumalt kaaluma. Ma ei tea küll, kuidas sellest üle saada, aga vast oleks parem, et see nii järsku vastu ei võetaks. Mina, kui riigikaitse komisjoni esimees, teen kõik selleks, et see seaduseelnõu ruttu läbi arutataks, aga ma ütlen, ruttu läbiarutamisel on ka oma halb külg.

Igatahes normaalne see olukord ei ole, et see kauaoodatud seadus nüüd viimisel silmapilgul Riigikogusse tuli. (K. Ast, stp: See on 3 ja $\frac{1}{2}$ kuud siin olnud.) Komisjonis, aga mitte siin.

K. Ast (stp): Selle seaduseelnõu vastu võtmisega on seotud sõjaseisukorra kaotamise küsimus. Niiviisi vaadatakse sellele küsimusele nüüd mõnes ringkonnas. Siin tekib aga kahtlus, kas peavad need kaks, nimelt sõjaseisukorra kaotamine uue kaitseseisukorra seaduse vastuvõtmisega seotud olema? (Vahehüüe paremalt poolt.) Tulen selle juurde.

Kui nüüd tahetakse tervet küsimust täies ulatuses kõne alla võtta, siis peaks kordama neid läbirääkimisi, mis siis päevakorras olid, kui Riigikogu sõjaseisukorra detsembrikuul valitsuse ettepanekul pikendas. Siis oli minul isiklikult ja sotsialistlikul rühmal võimalus oma seisukohti neis küsimustes avaldada. Meie arvamine oli see, et meie oleme jõudnud normaaloludesse, et meil võimalik on sõjaseadus üldiselt kaotada ja loomulik kord oma maal terves ulatuses maksma panna, ka neis osades, kus sõjaseadus veel maksev. Samas veendumuses püsime ka tänapäev; meie ei ole vahepeal kinnitust leidnud selleks, et hädaparatamata peaks maksvat seadust täiendama ja muutma, kui sõjaseaduse võiks kaotada, vaid vastuoksa. Need kaks rohket kuud veenvad veel enam meid selles tõekspidamises, et ühtki asjalikku takistust ei ole sõjaseaduse kaotamiseks. Sellepärast tundub praegusel momendil ülearune olema, siduda kaht küsimust — seaduseelnõu ja sõjaseisukorra kaotamist.

Sisuliselt ei taha ma seaduseelnõu kohta sõna võtta, vaid paari lausega ainult puudutada rkl. Soots'i ettepanekut — anda see seaduseelnõu läbivaatamiseks riigikaitse komisjoni. Ei ole vähematki põhjust, olla sisuliselt selle ettepaneku vastu, vaid seda tuleb pooldada, aga need motiivid ja seletused, mis sel puhul kuuldavale toodi, ei või olla aksepteeritavad. Kõigepealt ei ole seadus Vabariigi Valitsuse poolt hilja esitatud ja viimseks momendiks jäetud, vaid Riigikogu on ise selles süüdi. See seadus-

eelnõu seisab Riigikogus ligi kolm kuud. (J. Vain, stp: Kolm ja pool kuud.) Isegi üle kolme kuu! Riigikogul oleks võimalus mitte forsseeritult, vaid harilikus korras seda seaduseelnõu arutada, aga ometi on need komisjonid, kellest see oleneb, käesoleval juhul üldkomisjon, kuidagiviisi oma tööga viimastel aegadel hakkama saanud. Võibolla on Riigikogu juhatus vea teinud sellega, et tema omalalal seda seaduseelnõu ei ole otsustanud kahte komisjoni anda — üld- ja riigikaitse komisjoni. Eelnõu on viimisel momendil Riigikogu pleenumi ette jõudnud ja ainult ühe komisjoni poolt läbi vaadatud. Peame täitsa normaalseks lugema olukorra, et riigikaitse komisjon oleks selle eelnõu läbi vaadanud, mitte sellepärast, et siitsaadik ei oleks vastavad autoriteetlikud isikud selle seaduseelnõu kokkuseadmise ja väljatöötamise juures tegevad olnud, vaid vastuksa: ise-loomustus, mis seaduseelnõule osaks saanud, tõendab, et selle väljatöötamisest on osa võtnud need isikud, kellele see otsejoones tulevikus käsitamise mõttes kuuluda võiks. Kindralstaabi ülem olevat selle seaduseelnõu väljatöötamise juures osaline olnud ja samuti ka sõjaväeprokurör. Sõjaministriks oli tol ajal, kui seadus välja töötati, ka sõjaväelane, nii et peab ütlema, käesolev seaduseelnõu on väga autoriteetsete isikute kätest läbi käinud. Riigikaitse komisjoni tuleks see siiski anda, ja seda sellepärast, et need inimesed, kes väljaspool Riigikogu oma seisukoha on saanud avaldada seaduseelnõu puhul, ei kuulu Riigikogu koosseisu. Rahvaesindus peab aga alati selle eest hoolitsema, et tema oma autoriteetid, komisjonid või organid, vastavatel puhudel oma arvamisi avaldaksid. Käesoleval korral ja käesoleva seaduseelnõuga ei ole riigikaitse komisjon saanud seda teha.

Kuigi sisuliselt ühinen härra rkl. Soots'i ettepanekuga, ei saa seletamata olla või arvamist avaldamata jätta nende motiivide kohta, mida mõnelt poolt avaldati. Mitte see ei saa olla motiiviks, et endine ülemjuhataja seaduse läbi vaataks. Riigikogu ei tunne eneses endisi ülemjuhatajaid, ta tunneb ainult oma liikmeid ja komisjone. Riigikaitse komisjon on selles teadmises ellu kutsunud, et sinna peaksid asjatundvad isikud kuuluma, ja Riigikogu huvitab küsimus, missugusele seisukohale asub tema oma poolt loodud komisjon, aga mitte mingisugune endine või tulevane võimukandja.

Aruandja **O. Tief** (lõpusõna): Siin on puudutatud eelnõu kahest küljest, nimelt sisulisest küljest ja eelnõu läbivaatamise korda, mis on selle seaduse juures läbi viidud. Mulle

näib, et kuna sisuline kriitika võrdlemisi üksikasjalik oli ja ma sellele üksikasjalikult peaksin vastama, see siis tarvis oleks, kui kaalumisele tuleb küsimus, kas tuleb seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta või mitte. Kuna ettepanek on tehtud, seaduseelnõu anda riigikaitse komisjoni, ja seda pooldatakse, siis puudutan ainult seaduse väljatöötamise korda.

Õeldi, et üldkomisjon olevat selle seaduseelnõu oma käes pidanud kaua aega. Mulle näib, et siin ei võiks teha etteheiteid komisjonile. Üldkomisjonil on vähe aega olnud seaduseelnõu arutamiseks. Eelnõu on tulnud Vabariigi Valitsuselt detsembrikuul ja Riigikogu juhatusel resolutsiooni põhjal 13. detsembrist 1928 edasi antud üldkomisjonile. Riigikogu läks siis puhkusele ja tuli kokku jaanuarikuul keskel. Tähenab, üldkomisjonil oli õieti vähem kui 2 kuud aega seaduseelnõu arutamiseks, mis ei ole sugugi pikk aeg, arvesse võttes seaduseelnõu tähtsust ja ulatust. Alamkomisjonil ja üldkomisjonil tuli seda seaduseelnõu kaua arutada, ning ei olnud võimalik seda kiiremas korras läbi vaadata.

Tahtsin veel puudutada seda küsimust, kas selle seaduse vastuvõtmist võib siduda kaitseseisukorra kaotamisega. Lugupeetud rkl. Ast arvas, et need kaks küsimist seotud ei ole, et sõjaseisukorra võiks praegugi kaotada. See arvamine on puhtvormilikust küljest õige. Kuivõrt otstarbekohane see on, see on teine küsimus. Minule näib, et sõjaseisukorda on pikendatud just vastava seaduse puudumise pärast, ja õieti just selle puuduse pärast, et makev seadus ei näe ette, — kui riigi julgeoleku vastu sihitud aktsioon ette võetakse, mis moodi saab seda maha suruda ilma kaitseseisukorrata.

See küsimus on praegumaksvates seadustes lahendamata, ja meie ei või luua säärast olukorda, kus maksvatesse seadustesse auk jääb, mis kõiksuguseid üllatusi esile võib kutsuda. Sellepärast näib mulle, et see seadus on seotud sõjaseisukorraga.

Üldkomisjon asus seisukohale, et seadus on rutuline just sellepärast, et soovitatav on sõjaseisukord kaotada.

Kuna see küsimus ei olnud üldkomisjonis kaalumisel, kas anda seaduseelnõu riigikaitse komisjoni või mitte, siis mina, kui komisjoni aruandja, ei või selle ettepanekuga ühineda. Kuna see küsimus korra mõttes enne sisulist otsustamist arutamisele tuleb, siis mina ei võta sõna selle seaduseelnõu sisulise arvutamise puhul, vaid jään üldkomisjonile nende kaalutluste juurde, mis selgitavad, mispärast see seaduseelnõu rutuliseks tunnustati.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Soots'ilt on ettepanek, kaitseseisukorra-seadus anda riigikaitse komisjoni seisukoha võtmiseks. Kui see ettepanek tagasi lükatakse, siis tuleb hääletamisele aruandja ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl.

Soots'i ettepanek vastu võetud.

Päevakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

